

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету фінансів та обліку
Андрій КІЗИМА
„31” 2023р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. проректора з НІПР
Віктор ОСТРОВЕРХОВ
„31” 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ІННІОТ
Святослав ПИТЕЛЬ
„31” 2023р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни „ ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ”

Ступінь вищої освіти - бакалавр

Галузь знань 07 „Управління та адміністрування”

Спеціальність 072 „Фінанси, банківська справа та страхування”

Освітньо-професійна програма „Фінанси”

Кафедра ФІНАНСІВ ІМ. С. ЮРІЯ

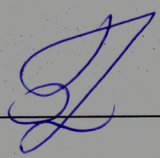
Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год)	Практичні заняття	ІРС (год)	Тренінг КПІЗ (год)	СРС (год)	Разом (год)	Залік (семестр)
Денна	III	VI	28	14	3	6	99	150	VI
заочна	III	VI	8	4			138	150	VI

31.08.2023р.

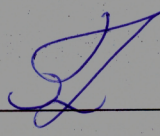
Тернопіль – 2023

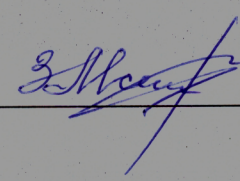
Робочу програму склала к.е.н., доц. Ірина СИДОР

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.

Зав. кафедри Ольга КИРИЛЕНКО

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності з фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку,
протокол № 1 від 30 серпня 2023 р.

Керівник групи забезпечення спеціальності Ольга КИРИЛЕНКО

Гарант ОП Зоряна ЛОБОДИНА

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Фінанси територіальних громад»**

1. Опис дисципліни «Фінанси територіальних громад»

Дисципліна – Фінанси територіальних громад	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань - 07 Управління та адміністрування	Статус дисципліни блок вибіркових дисциплін Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 3	Спеціальність - 072 Фінанси, банківська справа та страхування	Рік підготовки: <i>Денна, заочна – 3</i> Семестр: <i>Денна, заочна – 6</i>
Кількість змістовних модулів – 2	Освітньо-професійна програма - Фінанси	Лекції: <i>Денна – 28 год., заочна – 8</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год., заочна – 4</i>
Загальна кількість годин – 150	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Самостійна робота: <i>Денна – 99 год., заочна – 138</i> Тренінг, КПЗ: <i>Денна – 6 год.</i> Індивідуальна робота: <i>Денна – 3 год.</i>
Тижневих годин – 10,7 год., з них аудиторних – 3 год.		Вид підсумкового контролю – залік

**2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»**

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою викладання дисципліни є формування теоретичних знань щодо сутності, призначення та особливостей функціонування фінансів територіальних громад, які забезпечуватимуть здатність висувати пропозиції та обґрунтовані рішення щодо формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; застосовувати сучасні технології бюджетування, інструменти державної підтримки розвитку місцевого бізнесу, розуміти методи бюджетного регулювання та набуття практичних навичок використання отриманих знань для обґрунтування складних професійних рішень та вирішення проблем у професійній діяльності за умов невизначеності, наявності ризиків і динамічних змін у сфері фінансів.

Предмет дисципліни – це теоретичні та практичні аспекти функціонування фінансів територіальних громад, формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, формування і реалізація фінансової політики місцевого рівня, організації діяльності комунальних підприємств, сприяння розвитку місцевого бізнесу.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

Основними завданнями вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» є:

- вивчити фінансову термінологію, розуміти зміст і призначення фінансів територіальних громад, їх склад та особливості організації;
- розуміти основні засади організації процесу об'єднання адміністративно-територіальних одиниць у територіальні громади, принципів організації місцевого самоврядування, змісту та структури фінансових ресурсів територіальних громад, особливостей їх формування та правового забезпечення;
- володіти здатністю пропонувати обґрунтовані рішення щодо формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування;
- здобуття знань щодо видаткових повноважень місцевого самоврядування та принципів їх формування; основних аспектів програмно-цільового методу складання бюджету та наслідки бюджетної реформи для місцевого самоврядування;
- ознайомитися зі змістом фінансової спроможності територіальних громад, показниками її розрахунку, а також розвинути навички пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів, які можуть бути залучені територіальною громадою для фінансування власних потреб та резервів наповнення бюджету територіальної громади;
- ознайомитися із використанням програмно-цільового методу у бюджетному процесі на рівні територіальних громад, основними складовими його планування; особливостями формування бюджету територіальних громад; виробити навички оцінювання ефективності виконання бюджетних програм;
- вивчити особливості фінансово-господарської діяльності підприємств комунальної власності, вміти аналізувати їх фінансовий стан та результативні показники;
- ознайомитися з інструментами фінансової підтримки розвитку місцевого бізнесу та зарубіжним досвідом організації фінансів територіальних громад.

В результаті вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» студенти повинні знати:

- зміст, основне призначення та специфіку організації фінансів територіальних громад, основні засади об'єднання територій у громади; принципи організації та повноваження органів місцевого самоврядування;
- склад і структуру фінансових ресурсів територіальних громад, джерела формування доходів та напрями використання коштів бюджетів органів місцевого самоврядування;
- повноваження виконавчих органів влади щодо реалізації бюджетного процесу та їх взаємодію при здійсненні бюджетних процедур на рівні територіальних громад;
- специфіку діяльності підприємств та організацій комунальної власності, формування та використання їх фінансових ресурсів;
- особливості використання фінансового інструментарію сприяння розвитку місцевого бізнесу та підприємництва;
- функції та права громадян щодо їх участі у процесі управління фінансовими ресурсами територіальних громад.

В результаті вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» студенти повинні вміти:

- використовувати теоретичний та методичний інструментарій для оцінювання фінансової спроможності громад та територій, пропонувати професійні рішення та забезпечувати умови їх реалізації;
- пропонувати обґрунтовані рішення щодо формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування;
- використовувати на практиці основні прийоми планування фінансових ресурсів територіальної громади;

- аналізувати склад і структуру дохідної і видаткової частин бюджетів місцевого самоврядування, виявляти недоліки бюджетного планування та пропонувати професійні рішення;
- аналізувати інформацію для формування бюджетних програм та оцінки їх ефективності;
- визначати стан фінансово-господарської діяльності підприємств комунальної власності, показники ефективної їх діяльності;
- порядок розрахунку фінансової спроможності територіальних громад.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

Змістовий модуль 1.

Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальних громад

Тема 1.

Сутність та засади організації об'єднання територіальних громад

Територіальна громада як суб'єкт регулювання територіального розвитку. Передумови об'єднання територіальних громад в умовах децентралізації. Повноваження територіальної громади та утворюваних нею органів. Основні засади взаємодії місцевих органів влади. Часові терміни у послідовному формуванні та створенні територіальних громад.

Організація та функціонування системи місцевого самоврядування територіальної громади. Компетенція територіальної громади щодо вирішення питань місцевого самоврядування. Принципи організації системи місцевого самоврядування та територіальне розмежування громад. Перспективний план формування територій громад. Основні документи системи планування просторового розвитку населеного пункту територіальної громади. Стратегічне планування розвитку територіальної громади.

Розвиток територіальних громад у контексті розбудови громадянського суспільства.

Вплив фінансової децентралізації на організацію місцевого самоврядування. Ризики і небезпеки децентралізації. Сутність реформи бюджетної децентралізації в Україні. Вплив бюджетної децентралізації на фінансове забезпечення територіальних громад.

Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: зміст, необхідність та функціонування в умовах децентралізації.

Тема 2.

Ресурсний потенціал територіальних громад

Ресурсний потенціал територіальної громади: територіальні (просторові), земельні та фінансові ресурси. Планування розвитку територіальних громад. Територіальні ресурси як основа просторового планування та фінансової самодостатності територіальних громад. Правове забезпечення просторового розвитку територій. Генеральний план та зонування територій. Містобудівна документація. Базові документи планування просторового розвитку територій.

Генеральний план населеного пункту. Інституції в системі регулювання сферою просторового планування територій.

Земельні ресурси територіальних громад. Управління земельними ресурсами в умовах реформи місцевого самоврядування. Правове регулювання земельних відносин в

територіальних громадах. Земельний кодекс України.

Сутність та складові земельних ресурсів територіальних громад. Земельні ресурси комунальної та приватної форм власності в межах територіальних громад. Користування та володіння земельними ресурсами територіальних громад. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин.

Ринковий, інвестиційний та бюджетний потенціал земельних ресурсів територіальних громад.

Тема 3.

Фінансові ресурси територіальних громад

Поняття та склад фінансових ресурсів територіальної громади. Джерела фінансових ресурсів територіальних громад: бюджетні, інвестиційні, кредитні, грантові. Внутрішні та зовнішні джерела бюджетних коштів (внутрішні – різні види доходів бюджетів територіальних громад; зовнішні – кошти державного бюджету: субвенції і дотації). Міжмуніципальне співробітництво та його основні риси. Кошти цільових фондів.

Інвестиційні механізми фінансування розвитку територіальних громад. Корпоратизація комунальних підприємств. Державно-приватне партнерство (ДПП) та його потенціал для територіальних громад. Основні засади ДПП. Переваги ДПП.

Грантові механізми фінансування проектів місцевого соціально-економічного розвитку. Міжнародна технічна допомога. Донорська підтримка. Участь у конкурсних проектах.

Кредитні механізми фінансування місцевого економічного розвитку. Місцеві запозичення та позики: економічний зміст і призначення. Класифікація місцевих запозичень. Облігації місцевих позик. Обслуговування місцевого боргу. Бюджет розвитку та місцеві запозичення. Місцеві запозичення та місцевий борг. Ризики місцевих запозичень.

Державний контроль за борговою політикою органів місцевого самоврядування. Регуляторний вплив держави на ринок місцевих запозичень.

Благодійні, спонсорські внески, пожертвування.

Правове забезпечення управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Основні нормативно-правові акти, які регламентують управління фінансами територіальних громад. Специфіка управління фінансами територіальних громад.

Тема 4.

Бюджети територіальних громад у складі місцевих бюджетів: доходи, видатки, міжбюджетні трансферти

Сутність місцевих бюджетів, їх склад та місце у бюджетній системі України. Структура бюджету територіальної громади та його призначення. Поняття та склад доходів бюджетів територіальних громад (ТГ). Формування доходів бюджетів ТГ за рахунок податкових надходжень. Місцеве оподаткування. Неподаткові надходження. Доходи від операцій з капіталом. Закріплені доходи місцевих бюджетів. Власні доходи місцевих бюджетів. Зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами.

Нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів.

Зміст міжбюджетних відносин та передумови їх виникнення. Особливості організації міжбюджетних відносин в бюджетній системі України. Суб'єкти міжбюджетних відносин.

Сутність фінансового вирівнювання. Стан фінансового вирівнювання в Україні.

Види бюджетних трансфертів. Базова та реверсна дотації. Субвенції місцевим бюджетам та їх види. Освітня субвенція та механізм її надання. Інші види міжбюджетних трансфертів.

Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку.

Зміст міжбюджетної реформи та її вплив на місцеві фінанси. Нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів.

Видатки бюджетів територіальних громад. Бюджет орієнтований на результат.

Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування. Бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів. Видатки, що здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів.

Програмно-цільовий метод складання бюджету. Показники оцінки ефективності бюджетних програм бюджетів територіальних громад. Бюджетні програми територіальних громад. Відповідність бюджетних показників суспільним пріоритетам.

Тема 5.

Фінансова спроможність територіальних громад

Сутність фінансової спроможності територіальних громад. Основні етапи створення спроможної територіальної громади. Нормативно-правова база механізму формування спроможних територіальних громад. Критерії формування спроможних територіальних громад: чисельність населення, частка базової дотації, витрати на утримання апарату управління, структура та динаміка доходів і видатків бюджетів ТГ.

Показники фінансової спроможності територіальних громад. Порядок розрахунку фінансової спроможності територіальної громади. Методика формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р.). Методичні рекомендації до порядку розрахунку фінансової спроможності перспективної територіальної громади. Калькулятор розрахунку фінансової спроможності перспективної ТГ та його користувачі.

Формування фінансового потенціалу ТГ та його структура.

Змістовний модуль 2.

Фінанси комунальних підприємств, інструменти розвитку місцевого бізнесу та потенційні джерела залучення фінансових ресурсів на рівні територіальних громад

Тема 6.

Фінанси комунальних підприємств у сфері економічної діяльності територіальних громад

Особливості організації та управління фінансами підприємств комунальної власності. Склад об'єктів права комунальної власності.

Фінансово-господарська діяльність комунальних унітарних підприємств. Житлово-комунальне господарство на території громад, його галузева структура. Фінансове забезпечення санітарно-технічних підприємств і організацій.

Транспортні підприємства: особливості функціональної організації фінансів. Внутріміський пасажирський транспорт.

Підприємства та установи комунально-побутового обслуговування населення: склад і фінансові ресурси. Підприємства комунальної енергетики. Зовнішній благоустрій. Підсобні промислові та ремонтні підприємства.

Специфіка організації фінансів підприємств житлового господарства в територіальних громадах. Комунальний житловий фонд. Житловий фонд загального, спеціального та соціального призначення. Основний і оборотний капітал підприємств комунальної власності територіальних громад.

Формування виробничої собівартості, операційної та повної собівартості робіт (послуг). Планування та калькулювання собівартості. Тарифи на житлово-комунальні послуги. Тарифи міського транспорту. Тарифи санітарно-технічних підприємств. Тарифи енергетичних підприємств. Можливі напрями реформування житлово-комунального господарства в Україні: необхідність, завдання на місцевому рівні та наслідки.

Тема 7.

Фінанси комунальних установ соціальної сфери територіальних громад

Фінансові аспекти функціонування закладів освіти, охорони здоров'я, духовного і фізичного розвитку в ТГ. Бюджетні заклади освіти, особливості організації їхньої діяльності. Джерела фінансового забезпечення освіти. Порядок складання і затвердження кошторису освітніх закладів.

Бюджетне фінансування системи охорони здоров'я в Україні. Бюджетні заклади охорони здоров'я, організація їхньої діяльності. Фінансування медичних установ за нормативами бюджетних видатків на одного жителя. Бюджетне фінансування духовного і фізичного розвитку в Україні. Склад, структура і динаміка видатків на духовний та фізичний розвиток, особливості їхнього планування і фінансування.

Бюджетне забезпечення діяльності закладів з надання послуг у сфері фізичної культури і спорту, державній підтримці олімпійського руху. Склад видатків на фізичну культуру і спорт, особливості їхнього планування і фінансування.

Фінансування установ та заходів з надання послуг у сфері соціального захисту.

Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади. Визначення потреби населення у соціальних послугах. Планування надання соціальних послуг та їх фінансове забезпечення. Формування мережі надавачів соціальних послуг та забезпечення взаємодії між ними. Моніторинг та оцінка якості соціальних послуг.

Зміст адміністративних послуг та їх класифікація. Фінансування адміністративних послуг. Платні і безоплатні адміністративні послуги.

Тема 8.

Фінансові інструменти сприяння розвитку місцевого бізнесу

Місцевий бізнес та його найбільш поширені види. Фінансові інструменти сприяння розвитку малого бізнесу. Класифікація інструментів з підтримки місцевого бізнесу: соціальні, інформаційно-консалтингові, фінансово-економічні, адміністративно-правові інструменти та їх характеристика.

Регіональні стратегії розвитку підприємництва. Методи державної підтримки місцевого бізнесу: пряма державна підтримка (дотації, субсидії, субвенції, пільгове кредитування, надання ваучерів, пільгове оподаткування), проектне фінансування.

Методичні підходи до оцінювання та рейтингування територій за показниками розвитку підприємництва, ділової активності. Проблемно-орієнтований підхід до підтримки розвитку бізнесу в регіонах.

Інструменти економічного розвитку територій. Центр підтримки бізнесу. Мікрокредитування. Гарантії в підтримці місцевого бізнесу як безповоротна фінансова

допомога. Агенція місцевого економічного розвитку у забезпеченні пріоритетів соціально-економічного розвитку територій. Бізнес – інкубатор для підприємців – початківців як разова допомога від держави. Посівне фінансування – ефективне використання коштів інвестиційних фондів. Центр трансферу технологій (науково-дослідний центр). Індустріальний парк у підвищенні привабливості громади для бізнесу.

Технопарки. Програми співпраці бізнесу і освіти. Програми профорієнтації і підтримки зайнятості та рівні територіальних громад.

Тема 9.

Потенційні джерела залучення фінансових ресурсів територіальних громад

Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування.

Одержання органами місцевого самоврядування міжнародних грантів.

Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).

Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.

Інші альтернативні джерела. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах. Самооподаткування.

Фонд розвитку громади та його фінансування. Організаційні засади та процедура заснування фондів розвитку громад. Грантова діяльність фондів розвитку громад.

Фандрайзинг як інструмент розвитку територіальних громад. Вибір потенційних донорів. Участь волонтерів у фандрайзинговій діяльності. Правила успішного фандрайзингу. Причини невдалого фандрайзингу. Види ресурсів, необхідних для розвитку фандрайзингової діяльності. Додаткові джерела фінансування фандрайзингової діяльності. Можливі форми підтримки. Благодійні організації. Філантропія. Меценатство. Спонсорство. Інструменти фандрайзингу. Фонди та гранти Визначення фонду. Види фондів в Україні. Зарубіжні фонди. Вибір фонду. Сутність поняття «грант» відповідно до чинного законодавства України. Класифікація грантів. Грантодавчі установи. Пошук гранту. Інтернет-ресурси, інститути, наукові центри як інформаційні джерела на пошук грантів.

Тема 10.

Зарубіжний досвід організації фінансів територіальних громад: уроки для України

Система управління місцевими фінансами у зарубіжній практиці. Фіскальна децентралізація. Особливості організації управління доходами і видатками місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Механізм управління місцевими запозиченнями. Практика врегулювання дефолтів органів місцевої влади. Проблеми боротьби з корупцією у сфері державних закупівель. Система управління комунальною власністю у зарубіжній практиці.

Форми участі територіальних громад у самоврядуванні. Місцеві ініціативи. Громадські слухання та їх організація у країнах світу. Формування Бюджету участі та його переваги. Органи самоорганізації населення та їх участь в управлінні фінансами територіальної громади: світові практики. Громадське лобіювання та принципи його реалізації. Організація лобіювання.

**4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ З ДИСЦИПЛІНИ
« ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»
(денна форма навчання)**

ТЕМА	Кількість годин					Контрольні заходи
	Лекції	Практичні заняття	СРС	ІРС	Тренінг, КПЗ	
Змістовий модуль 1. <i>Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальної громади</i>						
Тема 1. Сутність та засади організації об'єднання територіальних громад	2	2	10	1	3	Поточне опитування
Тема 2. Ресурсний потенціал територіальних громад	2	1	10			
Тема 3. Фінансові ресурси територіальних громад	2	1	10			
Тема 4. Бюджети ТГ у складі місцевих бюджетів: доходи, видатки, міжбюджетні трансферти	4	2	10			
Тема 5. Фінансова спроможність територіальних громад	2	2	10			
Змістовий модуль 2. <i>Фінанси комунальних підприємств, інструменти розвитку місцевого бізнесу та потенційні джерела залучення фінансових ресурсів на рівні територіальних громад</i>						
Тема 6. Фінанси комунальних підприємств у сфері економічної діяльності ТГ	4	1	10	1	3	Поточне опитування
Тема 7. Фінанси комунальних установ соціальної сфери ТГ	4	1	10			
Тема 8. Фінансові інструменти сприяння розвитку місцевого бізнесу	2	2	9	1		
Тема 9. Потенційні джерела залучення фінансових ресурсів ТГ	4	1	10			
Тема 10. Зарубіжний досвід організації фінансів територіальних громад: уроки для України	2	1	10			
Разом	28	14	99	3	6	

(заочна форма навчання)

ТЕМА	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	СРС
Змістовий модуль 1. <i>Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальної громади</i>			
Тема 1. Сутність та засади організації об'єднання територіальних громад	4	2	14
Тема 2. Ресурсний потенціал територіальних громад			14
Тема 3. Фінансові ресурси територіальних громад			14
Тема 4. Бюджети ТГ у складі місцевих бюджетів: доходи, видатки, міжбюджетні трансферти			14
Тема 5. Фінансова спроможність територіальних громад			14
Змістовий модуль 2. <i>Фінанси комунальних підприємств, інструменти розвитку місцевого бізнесу та потенційні джерела залучення фінансових ресурсів на рівні територіальних громад</i>			
Тема 6. Фінанси комунальних підприємств у сфері економічної діяльності ТГ	4	2	14
Тема 7. Фінанси комунальних установ соціальної сфери ТГ			14
Тема 8. Фінансові інструменти сприяння розвитку місцевого бізнесу			14
Тема 9. Потенційні джерела залучення фінансових ресурсів ТГ			13
Тема 10. Зарубіжний досвід організації фінансів територіальних громад: уроки для України			13
Разом	8	4	138

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЕННА ФОРМА

Змістовий модуль 1.

Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальної громади

Практичне заняття 1.

Сутність та засади організації об'єднання територіальних громад.

Мета: здобуття знань щодо сутності та засад організації процесу об'єднання адміністративно-територіальних одиниць у територіальні громади, принципів організації місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Територіальна громада як суб'єкт регулювання територіального розвитку: передумови об'єднання територіальних громад в умовах децентралізації.
2. Повноваження територіальної громади та утворюваних нею органів. Основні засади взаємодії місцевих органів влади.
3. Компетенція територіальної громади щодо вирішення питань місцевого самоврядування.
4. Принципи організації системи місцевого самоврядування та територіальне розмежування громад.
5. Стратегічне планування розвитку територіальної громади.
6. Вплив фінансової децентралізації на організацію місцевого самоврядування.

Практичне заняття 2.

**Ресурсний потенціал територіальних громад.
Фінансові ресурси територіальних громад**

Мета: здобуття знань щодо змісту ресурсного потенціалу та фінансових ресурсів територіальних громад, їх складу та їх впливу на ефективне функціонування територій.

Питання для обговорення:

1. Ресурсний потенціал територіальної громади: зміст і складові.
2. Територіальні ресурси як основа просторового планування та фінансової самодостатності територіальних громад.
3. Правове забезпечення просторового розвитку територій. Генеральний план та зонування територій. Містобудівна документація. Базові документи планування просторового розвитку територій.
4. Інституції в системі регулювання сферою просторового планування територій.
5. Земельні ресурси територіальних громад. Управління земельними ресурсами в умовах реформи місцевого самоврядування.
6. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин.
7. Поняття фінансових ресурсів територіальних громад та їх склад та характеристика.
8. Джерела фінансових ресурсів територіальних громад: бюджетні, інвестиційні, кредитні, грантові.
9. Державно-приватне партнерство (ДПП) як інвестиційний механізм фінансування розвитку ТГ.
10. Місцеві запозичення та позики: економічний зміст і призначення. Класифікація місцевих запозичень як кредитного джерела фінансових ресурсів ТГ.

Практичне заняття 3.

Бюджети територіальних громад у складі місцевих бюджетів: доходи, видатки, міжбюджетні трансферти

Мета: здобуття знань щодо складу та особливостей формування доходів бюджетів ТГ, розуміння змісту міжбюджетних трансфертів як джерела фінансових ресурсів територіальних громад, а також видаткових повноважень місцевого самоврядування та принципів їх формування; основних аспектів програмно-цільового методу складання бюджету та наслідки бюджетної реформи для місцевого самоврядування; уміння оцінювати ефективність виконання бюджетних програм.

Питання для обговорення:

1. Склад доходів бюджетів територіальних громад та їх характеристика.
2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Місцеве оподаткування. Загальнодержавні податки і збори у складі доходів бюджетів територіальних громад.
3. Неподаткові надходження місцевих бюджетів. Доходи від операцій з капіталом.
4. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами.
5. Зміст та призначення міжбюджетних трансфертів. Види міжбюджетних трансфертів.
6. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування.
7. Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування. Видатки бюджетів місцевого самоврядування. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів.
8. Програмно-цільовий метод в бюджетному процесі, його основні складові. Основи формування видатків бюджету територіальних громад на основі програмно-цільового методу.
9. Цілі, етапи та завдання формування видатків за програмною класифікацією (програмних видатків), їх відповідальні виконавці.
10. Показники оцінки ефективності бюджетних програм бюджетів територіальних громад.

Практичне заняття 4. Фінансова спроможність територіальних громад

Мета: здобуття знань про фінансову спроможність територіальних громад, показники її розрахунку, а також про додаткові джерела фінансових ресурсів, які можуть бути залучені територіальною громадою для фінансування власних потреб; отримання навиків пошуку резервів наповнення бюджету територіальної громади.

Питання для обговорення:

1. Сутність фінансової спроможності територіальних громад. Показники фінансової спроможності територіальних громад.
2. Порядок розрахунку фінансової спроможності територіальної громади.
3. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування.
4. Одержання органами місцевого самоврядування міжнародних грантів.
5. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).
6. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.
7. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах.
8. Самооподаткування.

Змістовий модуль 2.

Фінанси комунальних підприємств, інструменти розвитку місцевого бізнесу та потенційні джерела залучення фінансових ресурсів на рівні територіальних громад

Практичне заняття 5.

Фінанси комунальних підприємств у сфері економічної діяльності та установ соціальної сфери територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо фінансово-господарської діяльності підприємств комунальної власності, вміння аналізувати їх фінансовий стан та результативні показники, а також розуміти зміст і необхідність надання соціальних послуг мешканцям територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Фінансово-господарська діяльність комунальних унітарних підприємств.
2. Житлово-комунальне господарство на території громад, його галузева структура.
3. Транспортні підприємства: особливості функціональної організації фінансів. Внутріміський пасажирський транспорт.
4. Підприємства та установи комунально-побутового обслуговування населення: склад і фінансові ресурси: підприємства комунальної енергетики, зовнішній благоустрій, підсобні промислові та ремонтні підприємства.
5. Тарифи на житлово-комунальні послуги, міський транспорт, на послуги санітарно-технічних підприємств, електроенергетики.
6. Фінансові аспекти функціонування закладів освіти, охорони здоров'я, духовного і фізичного розвитку в ТГ.
7. Бюджетні заклади освіти, особливості організації їхньої діяльності. Джерела фінансового забезпечення освіти. Порядок складання і затвердження кошторису освітніх закладів.
8. Бюджетне фінансування системи охорони здоров'я в Україні. Бюджетні заклади охорони здоров'я, організація їхньої діяльності.
9. Бюджетне фінансування духовного і фізичного розвитку в Україні. Склад, структура і динаміка видатків на духовний та фізичний розвиток, особливості їхнього планування і фінансування.
10. Фінансування установ та заходів з надання послуг у сфері соціального захисту.
11. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади. Визначення потреби населення у соціальних послугах. Планування надання соціальних послуг та їх фінансове забезпечення.
12. Зміст адміністративних послуг та їх класифікація. Фінансування адміністративних послуг. Платні і безоплатні адміністративні послуги.

Практичне заняття 6.

Фінансові інструменти сприяння розвитку місцевого бізнесу

Мета: здобуття знань щодо змісту та необхідності сприяння розвитку місцевого бізнесу на території ТГ; ознайомлення із фінансовими інструментами сприяння бізнесу та їх класифікацією, методами державної підтримки підприємництва, а також видами підтримки бізнесу.

Питання для обговорення:

1. Місцевий бізнес та його найбільш поширені види.
2. Фінансові інструменти сприяння розвитку малого бізнесу. Класифікація інструментів з підтримки місцевого бізнесу: соціальні, інформаційно-консалтингові, фінансово-економічні, адміністративно-правові інструменти та їх характеристика.
3. Регіональні стратегії розвитку підприємництва. Методи державної підтримки місцевого бізнесу: пряма державна підтримка (дотації, субсидії, субвенції, пільгове кредитування, надання ваучерів, пільгове оподаткування), проектне фінансування.
4. Методичні підходи до оцінювання та рейтингування територій за показниками розвитку підприємництва, ділової активності.
5. Види підтримки бізнесу ТГ:
  - а) центр підтримки бізнесу, мікрокредитування;
  - б) гарантії в підтримці місцевого бізнесу як безповоротна фінансова допомога;
  - в) агенція місцевого економічного розвитку у забезпеченні пріоритетів соціально-економічного розвитку територій;
  - г) бізнес – інкубатор для підприємців – початківців як разова допомога від держави.
  - д) посівне фінансування – ефективне використання коштів інвестиційних фондів.
  - е) центр трансферу технологій (науково-дослідний центр);
  - є) індустріальні парки у підвищенні привабливості громади для бізнесу;
  - ж) технопарки, програми співпраці бізнесу і освіти;
  - з) програми профорієнтації і підтримки зайнятості та рівні територіальних громад.

Практичне заняття 7.

Потенційні джерела залучення фінансових ресурсів ТГ.

Зарубіжний досвід організації фінансів територіальних громад: уроки для України

Мета: здобуття знань про потенційні джерела фінансових ресурсів територіальних громад (міжнародні програми, інвестиційні проекти, ДПП, фандрайзинг та ін.), а також ознайомлення із зарубіжним досвідом організації фінансів територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування. Міжнародні гранти.
2. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).
3. Використання державно-приватного партнерства на місцевому рівні.
4. Фонд розвитку громади та його фінансування. Організаційні засади та процедура заснування фондів розвитку громад. Грантова діяльність фондів розвитку громад.
5. Фандрайзинг як інструмент розвитку територіальних громад.
6. Види ресурсів, необхідних для розвитку фандрайзингової діяльності.
7. Можливі форми підтримки. Благодійні організації. Філантропія. Меценатство. Спонсорство. Інструменти фандрайзингу. Фонди та гранти. Пошук гранту.
8. Система управління місцевими фінансами у зарубіжній практиці.
9. Особливості організації управління доходами і видатками місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Механізм управління місцевими запозиченнями.
10. Система управління комунальною власністю у зарубіжній практиці.
11. Форми участі територіальних громад у самоврядуванні. Місцеві ініціативи. Громадські слухання та їх організація у країнах світу.

12. Органи самоорганізації населення та їх участь в управлінні фінансами територіальної громади: світові практики.

ЗАОЧНА ФОРМА

Змістовий модуль 1.

Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальної громади

Практичне заняття 1.

Сутність та засади організації об'єднання територіальних громад.

Мета: здобуття знань щодо сутності та засад організації процесу об'єднання адміністративно-територіальних одиниць у територіальні громади, принципів організації місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Територіальна громада як суб'єкт регулювання територіального розвитку: передумови об'єднання територіальних громад в умовах децентралізації.
2. Повноваження територіальної громади та утворюваних нею органів. Основні засади взаємодії місцевих органів влади.
3. Принципи організації системи місцевого самоврядування та територіальне розмежування громад.
4. Стратегічне планування розвитку територіальної громади.
5. Вплив фінансової децентралізації на організацію місцевого самоврядування.

Ресурсний потенціал територіальних громад.

Фінансові ресурси територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо змісту ресурсного потенціалу та фінансових ресурсів територіальних громад, їх складу та їх впливу на ефективне функціонування територій.

Питання для обговорення:

1. Ресурсний потенціал територіальної громади: зміст і складові.
2. Територіальні ресурси як основа просторового планування та фінансової самодостатності територіальних громад.
3. Правове забезпечення просторового розвитку територій. Генеральний план та зонування територій. Містобудівна документація. Базові документи планування просторового розвитку територій.
4. Інституції в системі регулювання сферою просторового планування територій.
5. Земельні ресурси територіальних громад. Управління земельними ресурсами в умовах реформи місцевого самоврядування.
6. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин.
7. Поняття фінансових ресурсів територіальних громад та їх склад та характеристика.
8. Джерела фінансових ресурсів територіальних громад: бюджетні, інвестиційні, кредитні, грантові.
9. Державно-приватне партнерство (ДПП) як інвестиційний механізм фінансування розвитку ТГ.
10. Місцеві запозичення та позики: економічний зміст і призначення. Класифікація місцевих запозичень як кредитного джерела фінансових ресурсів ТГ.

Бюджети територіальних громад у складі місцевих бюджетів: доходи, видатки, міжбюджетні трансферти

Мета: здобуття знань щодо складу та особливостей формування доходів бюджетів ТГ, розуміння змісту міжбюджетних трансфертів як джерела фінансових ресурсів територіальних громад, а також видаткових повноважень місцевого самоврядування та принципів їх формування; основних аспектів програмно-цільового методу складання бюджету та наслідки бюджетної реформи для місцевого самоврядування; уміння оцінювати ефективність виконання бюджетних програм.

Питання для обговорення:

1. Склад доходів бюджетів територіальних громад та їх характеристика.
2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Місцеве оподаткування. Загальнодержавні податки і збори у складі доходів бюджетів територіальних громад.
3. Неподаткові надходження місцевих бюджетів. Доходи від операцій з капіталом.
4. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами.
5. Зміст та призначення міжбюджетних трансфертів. Види міжбюджетних трансфертів.
6. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування.
7. Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування. Видатки бюджетів місцевого самоврядування. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів.
8. Програмно-цільовий метод в бюджетному процесі, його основні складові. Основи формування видатків бюджету територіальних громад на основі програмно-цільового методу.
9. Цілі, етапи та завдання формування видатків за програмною класифікацією (програмних видатків), їх відповідальні виконавці.
10. Показники оцінки ефективності бюджетних програм бюджетів територіальних громад.

Фінансова спроможність територіальних громад

Мета: здобуття знань про фінансову спроможність територіальних громад, показники її розрахунку, а також про додаткові джерела фінансових ресурсів, які можуть бути залучені територіальною громадою для фінансування власних потреб; отримання навиків пошуку резервів наповнення бюджету територіальної громади.

Питання для обговорення:

1. Сутність фінансової спроможності територіальних громад. Показники фінансової спроможності територіальних громад.
2. Порядок розрахунку фінансової спроможності територіальної громади.
3. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування.
4. Одержання органами місцевого самоврядування міжнародних грантів.
5. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).
6. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.
7. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах.
8. Самооподаткування.

Змістовий модуль 2.

Фінанси комунальних підприємств, інструменти розвитку місцевого бізнесу та потенційні джерела залучення фінансових ресурсів на рівні територіальних громад

Практичне заняття 2.

. Фінанси комунальних підприємств у сфері економічної діяльності та установ соціальної сфери територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо фінансово-господарської діяльності підприємств комунальної власності, вміння аналізувати їх фінансовий стан та результативні показники, а також розуміти зміст і необхідність надання соціальних послуг мешканцям територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Фінансово-господарська діяльність комунальних унітарних підприємств.
2. Житлово-комунальне господарство на території громад, його галузева структура.
3. Транспортні підприємства: особливості функціональної організації фінансів. Внутріміський пасажирський транспорт.
4. Підприємства та установи комунально-побутового обслуговування населення: склад і фінансові ресурси: підприємства комунальної енергетики, зовнішній благоустрій, підсобні промислові та ремонтні підприємства.
5. Тарифи на житлово-комунальні послуги, міський транспорт, на послуги санітарно-технічних підприємств, електроенергетики.
6. Фінансові аспекти функціонування закладів освіти, охорони здоров'я, духовного і фізичного розвитку в ТГ.
7. Бюджетні заклади освіти, особливості організації їхньої діяльності. Джерела фінансового забезпечення освіти. Порядок складання і затвердження кошторису освітніх закладів.
8. Бюджетне фінансування системи охорони здоров'я в Україні. Бюджетні заклади охорони здоров'я, організація їхньої діяльності.
9. Бюджетне фінансування духовного і фізичного розвитку в Україні. Склад, структура і динаміка видатків на духовний та фізичний розвиток, особливості їхнього планування і фінансування.
10. Фінансування установ та заходів з надання послуг у сфері соціального захисту.
11. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади. Визначення потреби населення у соціальних послугах. Планування надання соціальних послуг та їх фінансове забезпечення.
12. Зміст адміністративних послуг та їх класифікація. Фінансування адміністративних послуг. Платні і безоплатні адміністративні послуги.

Фінансові інструменти сприяння розвитку місцевого бізнесу

Мета: здобуття знань щодо змісту та необхідності сприяння розвитку місцевого бізнесу на території ТГ; ознайомлення із фінансовими інструментами сприяння бізнесу та їх класифікацією, методами державної підтримки підприємництва, а також видами підтримки бізнесу.

Питання для обговорення:

1. Місцевий бізнес та його найбільш поширені види.
2. Фінансові інструменти сприяння розвитку малого бізнесу. Класифікація інструментів з

підтримки місцевого бізнесу: соціальні, інформаційно-консалтингові, фінансово-економічні, адміністративно-правові інструменти та їх характеристика.

3. Регіональні стратегії розвитку підприємництва. Методи державної підтримки місцевого бізнесу: пряма державна підтримка (дотації, субсидії, субвенції, пільгове кредитування, надання ваучерів, пільгове оподаткування), проектне фінансування.

4. Методичні підходи до оцінювання та рейтингування територій за показниками розвитку підприємництва, ділової активності.

5. Види підтримки бізнесу ТГ:

- а) центр підтримки бізнесу, мікрокредитування;
- б) гарантії в підтримці місцевого бізнесу як безповоротна фінансова допомога;
- в) агенція місцевого економічного розвитку у забезпеченні пріоритетів соціально-економічного розвитку територій;
- г) бізнес – інкубатор для підприємців – початківців як разова допомога від держави.
- д) посівне фінансування – ефективне використання коштів інвестиційних фондів.
- е) центр трансферу технологій (науково-дослідний центр);
- є) індустриальні парки у підвищенні привабливості громади для бізнесу;
- ж) технопарки, програми співпраці бізнесу і освіти;
- з) програми профорієнтації і підтримки зайнятості та рівні територіальних громад.

Потенційні джерела залучення фінансових ресурсів ТГ.

Зарубіжний досвід організації фінансів територіальних громад: уроки для України

Мета: здобуття знань про потенційні джерела фінансових ресурсів територіальних громад (міжнародні програми, інвестиційні проекти, ДПП, фандрайзинг та ін.), а також ознайомлення із зарубіжним досвідом організації фінансів територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування. Міжнародні гранти.
2. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).
3. Використання державно-приватного партнерства на місцевому рівні.
4. Фонд розвитку громади та його фінансування. Грантова діяльність фондів розвитку громад.
5. Фандрайзинг як інструмент розвитку територіальних громад. Види ресурсів, необхідних для розвитку фандрайзингової діяльності.
6. Система управління місцевими фінансами у зарубіжній практиці.
7. Особливості організації управління доходами і видатками місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Механізм управління місцевими запозиченнями.
8. Система управління комунальною власністю у зарубіжній практиці.
9. Форми участі територіальних громад у самоврядуванні. Місцеві ініціативи. Громадські слухання та їх організація у країнах світу.
10. Органи самоорганізації населення та їх участь в управлінні фінансами територіальної громади: світові практики.

6. КОМПЛЕКСНЕ ПРАКТИЧНЕ ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Комплексне практичне індивідуальне завдання (КПЗ) з дисципліни «Фінанси територіальних громад» виконується самостійно кожним студентом відповідно до списку у групі у вигляді комплексної задачі. КПЗ охоплює усі основні теми дисципліни «Фінанси територіальних громад». Метою виконання КПЗ є опрацювання інструктивної та законодавчої бази та оволодіння навичками розрахунку фінансової спроможності перспективної територіальної громади. Виконання КПЗ є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту з дисципліни «Фінанси територіальних громад».

Спроможною територіальною громадою є така громада, в якій фінансові, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення її органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах громади. При формуванні перспективної об'єднаної територіальної громади важливим є попередній розрахунок її фінансової спроможності, який дозволить оцінити переваги та ризики такого об'єднання, визначити потребу в пошуку додаткових коштів та упорядкуванні видатків. Об'єднання територіальних громад лише тоді має сенс, коли попередні розрахунки доводять, що така об'єднана громада буде фінансово спроможною вирішувати всі питання місцевого значення.

Завдання КПЗ полягає в тому, щоб, виходячи із прогнозних бюджетних показників сіл, селищ, міст, які прийняли або планують прийняти рішення про утворення або приєднання до існуючої ТГ (за вибором студента), провести попередній розрахунок фінансової спроможності бюджету перспективної ТГ. В ході підготовки КПЗу використовувати Методику формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р.) та Методичні рекомендації до порядку розрахунку фінансової спроможності перспективної територіальної громади.

Обсяг самостійної роботи має становити до 10 сторінок друкованого тексту (формат А4).

Основні результати дослідження доповідаються в аудиторії та супроводжуються презентацією слайдів (10–20 слайдів)

7. ТРЕНІНГ З ДИСЦИПЛІНИ

Мета тренінгу з дисципліни «Фінанси територіальних громад» – формування у студентів критичного мислення для пропонування професійних рішень, цілісного бачення і вирішення проблем організації фінансів територіальних громад, особливостей їх функціонування, пропонувати обґрунтовані рішення щодо формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, організації і функціонування бюджетів територіальних громад міст, сіл і селищ; застосовувати сучасні технології бюджетування, інструменти інклюзивного та транспарентного підходів у бюджетному процесі на місцевому рівні, розуміти методи бюджетного регулювання.

Успішне проходження тренінгу сприяє посиленню практичної спрямованості у підготовці фахівців за ступенем вищої освіти «бакалавр».

Проведення тренінгу дозволяє:

- забезпечити засвоєння теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад»;
- розвинути у студентів навички пропонування обґрунтованих рішень, використання теоретичних знань для розв'язання практичних завдань та змістовного інтерпретування отриманих результатів.

Організація і порядок проведення тренінгу

1. Вступна частина. Актуалізація теми тренінгового заняття та структуризація процесу його

проведення. Ознайомлення студентів з метою тренінгу, його завданнями, процедурою проведення, очікуваними результатами. Представлення програми тренінгу.

2. Організаційна частина. Встановлення правил проведення тренінгу, формування робочих груп студентів, визначення завдань та розподіл ролей. Забезпечення учасників тренінгу роздатковими матеріалами: таблицями, бланками документів, алгоритмами проведення, інструкціями.

3. Практична частина. Виконання тренінгових завдань у групах із використанням базових та інноваційних методів проведення тренінгу за визначеною темою (проблемою). Підготовка презентаційних матеріалів за результатами виконання тренінгового завдання.

4. Підведення підсумків. Презентація практичної роботи в групах. Обговорення результатів виконання завдань, обмін думками з проблематики теми тренінгу, підведення підсумків, оцінка результативності роботи в групах та досягнення поставлених цілей тренінгу. Тематика тренінгу.

Тематика тренінгу

1. Переваги і недоліки участі громадянського суспільства в управлінні фінансами територіальних громад.

2. Гендерно-орієнтоване бюджетування на місцевому рівні.

3. Фінанси підприємств та установ комунальної власності територіальних громад.

4. Наслідки бюджетної реформи для удосконалення видатків місцевих бюджетів.

5. Територіальна громада як суб'єкт регулювання територіального розвитку: передумови об'єднання територіальних громад в умовах децентралізації.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студента (СРС) – це діяльність, яку студенти виконують самостійно за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача без його прямої участі. Самостійна робота спрямована на більш глибоке ознайомлення студентом з проблемами, які розглядаються навчальним курсом «Фінанси територіальних громад». Під час вивчення навчальної дисципліни «Фінанси територіальних громад» застосовуються такі види самостійної роботи:

- підготовка додаткових питань (2 на вибір) до кожної теми навчальної дисципліни;
- робота з додатковою літературою та ін.

Обов'язкові вимоги до самостійної роботи:

– оптимальний обсяг розкриття додаткового питання – 3-4 сторінки. За ініціативою студента додаткові питання можуть бути представлені на практичному занятті чи круглому столі у формі презентації;

– поєднання теоретичного і практичного аспектів досліджуваної проблеми. Подання суто описових робіт, які не містять цифрового матеріалу не допускається;

– наявність висновків та рекомендацій практичного характеру. Наведені пропозиції, представлені в рамках викладення змісту питань самостійної роботи, мають бути належним чином аргументовані, наявність у тексті голослівних, нічим не підкріплених висновків та пропозицій небажана.

Перелік тем для розкриття додаткових питань:

Теми	Тематика	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Тема 1	Сутність та засади організації об'єднання територіальних громад	10	14
Тема 2	Ресурсний потенціал територіальних громад	10	13
Тема 3	Фінансові ресурси територіальних громад	10	13
Тема 4	Бюджети територіальних громад у складі місцевих бюджетів: доходи, видатки, міжбюджетні трансферти	10	14
Тема 5	Фінансова спроможність територіальних громад	10	14
Тема 6	Фінанси комунальних підприємств у сфері економічної діяльності	9	14
Тема 7	Фінанси комунальних установ соціальної сфери ТГ	10	14
Тема 8	Фінансові інструменти сприяння розвитку місцевого бізнесу	10	14
Тема 9	Потенційні джерела залучення фінансових ресурсів ТГ	10	14
Тема 10	Зарубіжний досвід організації фінансів територіальних громад: уроки для України	10	14
Разом		99	138

Усі аналітичні дані, використані студентом при виконанні питань самостійної роботи, мають бути підтверджені ксерокопіями оригіналів першоджерел або роздрукованими сторінками з інтернет-ресурсів.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У навчальному процесі застосовуються: лекції, практичні та індивідуальні заняття, консультації, самостійна робота, робота у групах, метод опитування, тестування, реферування, виконання КПЗ, есе, підготовка і презентація проєктів.

10. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне опитування, тестування;
- презентації результатів виконаних завдань;

- оцінювання результатів модульної контрольної роботи;
- оцінювання комплексного практичного індивідуального завдання;
- оцінювання результатів самостійної роботи студентів;
- наукова дискусія;
- інші види індивідуальних і групових завдань.

11. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

12. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Остаточна оцінка з дисципліни розраховується наступним чином:

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3
30 %	40 %	30 %
1. Опитування під час занять – 8 балів за тему (1-5 теми) – макс. 40 балів. 2. Модульна контрольна робота – макс. 60 балів	1. Опитування під час занять (6-10 теми) 5 балів за тему – макс. 25 балів. 2. Ректорська контрольна робота – макс. 75 балів	1. Підготовка КПЗ – макс. 30 балів. 2. Захист КПЗ – макс. 40 балів. 3. Участь у тренінгах – макс. 30 балів

Шкала оцінювання студентів:

ECTS	Бали	Зміст
A	90-100	зараховано (відмінно)
B	85-89	зараховано (добре)
C	75-84	зараховано (добре)
D	65-74	зараховано (задовільно)
E	60-64	зараховано (достатньо)
FX	35-59	незараховано (незадовільно з можливістю повторного складання)

F	1-34	незараховано (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)
---	------	---

13. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№	Найменування	Номер теми
1.	Мультимедійний проектор	1–10
2.	Проекційний екран	1–10
3.	Комунікаційне програмне забезпечення (Internet Explorer, Google Chrome, Firefox)	1–10
4.	Наявність доступу до мережі Інтернет	1–10
5.	Персональні комп'ютери	1–10
6.	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	1–10
7.	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	1–10
8.	Програмне забезпечення: ОС Windows	1–10
9.	Інструменти Microsoft Office (Word; Excel; Power Point і т. і.)	1–10
10.	Google Forms, Google Sheets	1–10

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бенювська Л. Місцеві запозичення як інструмент розвитку територіальних громад. *Світ фінансів*. 2022. № 1 (70). С. 49-60.
2. Бюджетна система: Підручник /за ред. д. е. н., професора В. Г. Дем'янишина, д. е. н., професора О. П. Кириленко та д. е. н., професора З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 626 с.
3. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 р. № 2456-VI
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Возняк Г. В., Патицька Х. О. Фінанси територіальних громад України в умовах поширення пандемії: проблемно-орієнтований аналіз з урахуванням поведінкових аспектів. *Економіка України*. 2021. № 6. С. 78-98.
5. Данилова Л. В. Застосування інструментів фандрайзингу для реалізації проектів місцевого значення ОТГ. *Публічне управління та адміністрування*. 2020. № 20. С. 32-37.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування [переклад з англійської мови Є. Вишневського]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
7. Євтушенко Н., Малишко В., Городніченко Ю. Забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 46. С. 191-199.
8. Казначейська система: Підручник / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого, д. е. н., проф. О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364 с.
9. Кириленко О., Баранець Я. Досвід забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Випуск 3. С. 54-68.

10. Крайник О., Лазорищак М. Управління фінансовими ресурсами територіальних громад. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1 (958). Ч. 2. С. 197-209.
11. Лойко В., Величко В., Маринів А., Стещенко Т. *Ensuring financial capability of the united territorial societies. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 2 (33). С. 194-204.
12. Мельник М. І., Лещух І. В., Яремчук Р. Є. Ефективність адміністративно-фінансової децентралізації в регіоні: інвестиційний вимір. *Фінанси України*. 2019. № 3. С. 103–117.
13. Нечипоренко А. В., Юрах Ю. С. Аналіз фінансового потенціалу територіальних громад в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2020. № 1-2. С. 271–284.
14. Омельчук О. Методологічні спекти оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 4 (27). С. 107-113.
15. Патицька Х. О., Пелехатий А. О. Міська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету*. 2019. Т.30 (69). № 3. С. 116-123.
16. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
17. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
18. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
19. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19/print1446372712142471>.
20. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
21. Публічні фінанси: Навч. посіб. / за ред.. О. П. Кириленко. Тернопіль: Вектор, 2018. – 210 с.
22. Савастєєва О. Управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів: зростання обсягу та обмеженість щодо використання. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2020. Т. 31 (70). № 1. С. 216-220.
23. Сахно Т. Економічне забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад. *Бізнес-інформ*. 2020. Вип. 1 (504). С. 135-142.
24. Сидор І. П., Карпишин Н. І. Міське оподаткування у контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8182>
25. Сидор І. П., Коваль С. Л. Моніторинг видатків бюджету м. Тернополя на соціально-культурні цілі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 34. С. 275-283.
26. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1 (31). С. 130–137.
27. Сидор І. П., Корнацька Р. М. Загальнодержавні податки і збори в контексті наповнення місцевих бюджетів. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3-4. С. 126-133.
28. Сидор І. П. Міжбюджетні трансферти в системі доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 32. С. 363-370.
29. Спасів Н., Кнейслер О., Кізіма Т. Фінанси об'єднаних територіальних громад у фінансовій системі України. *Світ фінансів*. 2020. № 1. С. 8-19.
30. Спасів Н. Я. Фінанси об'єднаних територіальних громад: детермінанти та пріоритети

- розвитку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 480 с.
31. Філіпенко Т., Репін М. Вплив фінансової децентралізації на формування спроможних територіальних громад в Україні. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 307-312.
  32. Cohen M. J. Reforming local public finance to reduce resource consumption: the sustainability case for graduated property taxation. *Sustain Sci*. 2019. Vol. 14. pp. 289–301. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0598-6>
  33. Ferry L., Murphy P. What about Financial Sustainability of Local Government! A Critical Review of Accountability, Transparency, and Public Assurance Arrangements in England during Austerity. *International Journal of Public Administration*. 2018. Vol. 41 (8). pp. 619-629.
  34. Kitchen H., McMillan M., Shah A. Local Public Finance and Economics. An International Perspective. Springer, 2019. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-030-21986-4>
  35. Lobodina Z. M., Lopushniak H. S., Kizyma T. O., Lyvdar M. V. Inclusive budgeting: theoretical aspects, prerequisites and necessity for its implementation in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2 (33). P. 463–472.
  36. Local government finance. URL: <https://www.clgf.org.uk/resource-centre/knowledge-hub>.
  37. Ostrovska H., Demianyshyn V., Maliuta L., Sherstiuk R., Kuz T., Demkiv I. Conception of an effective budget process and ways of improvement regional budget policy. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*. 2020. 12 (7). P. 1686–1690.
  38. Richard W. Tresch. Public Finance: A Normative Theory: textbook. 4th edition, Academic Press, 2022. 568 p.
  39. Sandford M. Reviewing and reforming local government finance. House of Commons Library, 2019. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7538/>
  40. Tulai O., Petrushenko Y., Glova J., Sydor I. and Ponomarenko O. The impact of decentralization on the financial support of regional development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(4),1-15. doi:10.21511/imfi.16 (4). 2019.01.